

O PROHŘE

Sibylle Lewitscharoff

Když Štěstěna pohání své kolo, musí osudy ležící nahoře dolů, zatímco ty v prachu utlačené se dostanou nahoru. Nahoru dolů, nahoru dolů, Štěstěna provádí své kousky ve všeobecné rovině, osudy odněkud přicházejí a někam se odvalují. Ale prohra není vždy prohrou a to, co z ní vyplyne, už vůbec ne.

Chtěla bych se tu odvolat na dva specialisty na prohry, dva velké trpitele, jejichž dlouhý stín dopadá až na dnešní dny a kteří se od sebe významně liší svou povahou i konáním: Joba a Ježíše. Joba, jenž chce z mysli vyhladit den svého zrození a z plna hrdla křičí svou obžalobu, trvá přes všechny domluvy na své nevině a vyslovuje tak otázku po Boží spravedlnosti na tomto světě s tak prudkou naléhavostí, že se samotný Bůh nechá zlákat k odpovědi; Ježíše, který se vzdá svého výsostného postavení, dobrovolně se vystaví ponížení a v nejkrušnější chvíli, kdy pozbývá jistoty zmrtvýchvstání, pronese ona malomyslná slova – *Bože, proč jsi mě opustil* –, neboť oba jsou modelové příklady toho, že i z nejtěžší prohry může charismaticky vyrůst překvapivě odlišný existenční pocit. Job umírá ve vysokém věku, přesycen životem a utvrzen Bohem ve své nevině; Ježíš se těší ze vzkříšení a postupně se proměňuje v mocný nebeský magnet křesťanského světa.

Pozdní triumf ještě za vlastního života či na odvrácené straně bytí nebyl dopřán vrchnímu veliteli wehrmachtu Wilhelmu Bodewinu Keitelovi, který podepsal – jak bylo patřičně dáno světu na vědomí – v noci z 8. na 9. května v Karlshorstu druhou bezpodmínečnou německou kapitulaci. Když bylo německo-ruské muzeum v Berlíně ještě v sovětských rukou, uváděla medailemi ověčená Ruska v uniformě návštěvníky do velkého sálu se stoly a židlemi uspořádanými do tvaru podkovy přesně tak, jak mohly být uspořádány i v roce 1945; na těch vpředu stálo dokonce něco ze silnostěnného nádobí z tehdejší doby. Na čelní straně byly přirozeně umístěny sovětská a východoněmecká vlajka, a mezi nimi velké projekční plátno. Na něm se objevil Keitel ve stejném, tentokrát k prasknutí nabitém sále, obklopen vysokými důstojníky spojeneckých armád.

Ze zavalitého muže se kouřilo. Jeho hněvem roztřesené prsty sevřely tlusté plnicí pero, až je málem zlomily; podpis do papíru spíš vysekal, než napsal. Strih. Keitel jako oběšenec se zduřelým jazykem. Keitel sesutý na hromadě v rohu. Ukazovátka Rusky několikrát poklepala na jeho zpusťšenou tvář, jako by ji chtělo ještě naposledy ztrestat. Keitel byl popraven roku 1946 v Norimberku. Žádná restituce a žádné vzkříšení, jen: naprostá morální prohra a víc nic.

Pošetilou, bláhovou a nanejvýš bolestnou prohru si přivodil japonský spisovatel Yukio Mišima, když si 25. listopadu 1970 rozřízl břicho. Čin si naplánoval jako velký triumf; měl sloužit znovunastolení císařství. Ale záměr Mišimovi nevyšel. Nejprve vpadl se svými druhy na velitelství japonské sebeobran, zajal přitom několik rukojmí a z balkonu pronesl plamennou řeč, která byla ovšem po počátečním ohromení přijata s posměchem a velkým povykem. *No tak, udělej to, udělej!* křičeli na něho. Mišima se stáhl z balkonu a udělal to, jenže špatně. Jeho ruka nevedla řez s potřebnou rázností. Mišimův druh pověřený jeho stětím řal slabě a nedokázal jednou ranou oddělit hlavu od trupu. Bylo to zkrátka jen samé šmikání a sekání bez žádoucí rozhodnosti a elegance, jak si Mišima toužebně přál. Slovo *elegance* se může v souvislosti s vyhrězlými vnitřnostmi vyjímát poněkud zvláštně, ale než

začalo jít do tuhého, Mišima byl hluboce přesvědčen o tom, že právě tenhle způsob smrti je jako žádný jiný *mužný, bezvýhradný* a ovšem: *elegantní*.

Mišimova smrt byla možná potupná, ale zůstalo po něm alespoň jeho dílo, které se dodnes dochovalo v myslích čtenářského světa.

Proti tomu se klagenfurtské prohry vyjímají – *přirozeně*, jak tak krásně říkával Thomas Bernhard – skromně. Není mi známo, že by se tu někdo po oznámení výroků poroty zabil nebo předtím dokonce vystoupil na veřejnosti s pamfletem bažícím po pomstě a vyzývajícím k zásadnímu zvratu. Žijeme díkybohu v mírných dobách. Antipatie kritiků se projevují spíš mrzutým než nesmlouvavým odsouzením, porotci se bojí přejímat odpovědnost za zlomené existence. A potupení kandidáti zpravidla neodmlouvají – utrpené příkoří naznačí nanejvýš zachvěním víček či nekontrolovaným pohnutím svalu ve tváři – většina z nich si nacvičila nedotknutelnost, již si jako rukavici navléká přes celou osobu a nedovoluje navenek proniknout ničemu z vnitřního rozrušení a pronikavých známek nevole. Jak jsem už řekla, žijeme v mírných dobách a jsme nuceni si čas od času namlouvat, že všechno je jen hra. Přesto budou pro toho, komu se od malička dostávalo vlašného povzbuzování, že všechno, co namaluje, naškrábe a naplácá, je tvořivé a dobré, i showivavé klagenfurtské výtky docela silná káva.

Složitě na všech vítězstvích a prohrách v téhle místnosti však je, že při nich jako u všeho lidského konání dochází k omylům. Už několikrát tu byli vybráni vítězové, z nichž se po několika letech vyklubaly ztracené případy; jiní kandidáti, kteří tu naopak nedopadli nijak dobře, už mají za sebou docela slušné dílo, jež jim vyneslo uznání. Kdo má tedy v sobě vůbec schopnost stát se skutečným spisovatelem, toho utrpená porážka nesvede z cesty, nanejvýš ho na několik měsíců – možná i pro jeho dobro – vychýlí z dráhy a stane se mu poučením, které jeho charakter, jen co se vyváže z vnitřních zmatků vyvolaných vzdorem, hněvem a sklíčeností, díky produktivnímu poznání vlastních nedostatků nanovo upevní.

Otázky charakteru jsou mimochodem alfou a omegou každého psaní a většinou bývají podceňovány (ale to jen tak na okraj).

Obecně si spisovatelé spíš dokážou mistrně vytvářet klamné představy o vlastních prohrách než o vítězstvích. Autor klopýtající od triumfu k triumfu by byl víc než pošetilou figurou. Spisovatelé proměňují prohry – tělesné útrapy, potupná milostná odmítnutí, temný původ, nedostatek peněz, nezakotvenost v moderním světě a kdovíco ještě – ve zjemnělé estetické výhry. Aťsi román působí jak chce ztraceně ve své do nejmenších podrobností vypsané černi; ten, kdo ho napsal, nosí hlavu vysoko a vskrytu se těší z teatrálního vzkříšení přetrpěné bolesti.

Ponouká mě to seznámit vás teď se svou oblíbenou fantasmagorií. Ale nedá mi to, váhám – je přece jen dost pošetilá. Jako všechny fantazie zaměřené na samotnou podstatu ji lze snadno prohlédnout. Literatura ji chce vyhnat do výšin všeho nebo ničeho, osvobodit ji od břímě banality, přisoudit jí význam, který nemá a možná nikdy neměla. Významnost se prostě dostaví; a žádný sebepromyšlenější systém ji násilím nepřivolá (jak vím). Možná nejsem ve své fantazii až tak vzdálená Mišimově chtivosti po tom, co je neodvolatelné a konečné; odlišuje mě ovšem od něho mé racionální, pohodlné zabydlení ve světě, jak se mi denně jeví.

Ale dost uhýbavých předmluv. Věnujme se konečně našemu ohlášenému varietnímu číslu. Přirozeně že jde o soutěž, a sice radikální. Z klagenfurtské volné sestavy se dnes stala do téměř nezakrotné náruživosti rozbujelá pohádka pro děti. Při *mé* soutěži, jež se koná

pouze jednou za deset let, sice vystupuji i já, ale nevyhraju ji. Je vyladěná na dekádu. Během deseti let se vybere deset vážených básníků a spisovatelů německého jazyka. (Ti se najdou.) Je zbytečné poznamenávat, že v porotě zasedají jen chytří, bezúhonní kritici s vytříbeným sluchem.

Vyvolení jsou zcela podle klagenfurtského modelu požádáni, aby během půl hodiny přednesli něco ze svého díla. Dojde na diskuzi, je vybrán vítěz. Devět poražených je pak uškraceno.

Jen si představme, jak bezvýhradně budou kandidáti napínat své síly, aby ze sebe vydali to nejlepší. Jaké břímě spočine na bedrech porotců. Představme si dál, s jakým výrazem v tváři přejdou porotci kolem devíti mrtvol, pečlivě srovnaných na zemi vedle sebe. Slyšíme šustění novin, pohnuté rozhlasové proslovy, vidíme zdvíhat v putykách pivní sklenice, kocháme se vlnami soucitu, přelévajícími se po celém Rakousku, Švýcarsku a Německu: devět literátů, pravděpodobně v rozpuku mládí, bylo připraveno o život jen proto, že před neúplatnými ušima tribunálu četlo jen o chlup hůř než vítěz. A co teprve břímě vítěze! Zlomí ho? Odolá jeho dílo hrůze, již spoluzavinilo?

Odolá hromádce devíti obětovaných, ušlechtilých ztroskotanců? Jaká to restituce a vzkříšení básnictví a literatury!

Ale zpět k faktům. Vážené dámy, vážení páni kandidáti! Vám, jejichž duše, nikoli těla jsou ohrožena, radím přijímat soudy se sepjatými rukama nebo tak, že položíte jednu ruku na hřbet druhé. Lehce skloňte hlavu. To je postoj klidný, odhodlaný pokory. Ne, to neznamená, že se modlíte. Propletené prsty pouze naznačují, že jste si vědomi sami sebe. Ale právě při takovém postoji je možné, že jeden vlásek na vaší hlavě zamíří výbojně vzhůru, hledaje přímé spojení s nebesy. Aby všechno, co se na tomto pozemském světě na vaši hlavu snese, se jednou, až se ocitnete před nejvyšším soudcem a konečně poznáte sami sebe, proměnilo v radost stejně silnou jako plesající nebesa.